

Milena Zachařová
Historické kořeny současné identity města Liberce
Bakalářská práce

Historický ústav Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2018

Studijní program B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Zadání BP, Prohlášení, Poděkování Anotace (s. 1-5), Obsah (s. 6), text práce (s. 7-88), Seznam pramenů a literatury (s. 89-95), Obrazové přílohy (s. 96-101).

Posudek vedoucího práce

Milana Zachařová si vytkla za cíl své bakalářské práce hledání a definování historických kořenů současné identity města Liberce. Toto velmi široké téma se pokouší řešit na základě konfrontace historických pramenů a výpovědí pamětníků na straně jedné a vývoje, proměn a aktuálního stavu urbanismu města na straně druhé a konečně názorů současných obyvatel města. Podle svých vlastních slov se pokouší zachytit odraz historických událostí na (současném) urbanismu a identitě města.

Práce je uvozena Úvodem (str. 7 sq.), který je vhodným vstupem do problematiky, kde se autorka opírá především o existující odbornou literaturu.

Naopak chybí pasáž (kapitola?), kde by byl proveden alespoň minimální rozbor, kritika či hodnocení použité literatury a pramenů – k tomu viz též níže.

Vlastní text práce je rozdělen do čtyř kapitol, z nichž první je věnována pojmům „*identita*“ a „*město*“ a jejich definicím, dále „*městské identity*“ a „*vizuální identity*“ města Liberce v současnosti. Předpokládám, že zde bylo cílem autorky sumarizovat dílčím způsobem východiska jejího uvažování, tedy to, co ona považuje pro účely předložené práce za „*identitu*“, „*město*“ a „*identitu města*“, tedy to, co by mělo být předmětem jejího zkoumání na příkladu města Liberce.

Z tohoto pohledu nejsem přesvědčen, zda je vhodné do této kapitoly vřazovat pasáž o „*vizuální identity*“ města Liberce, která podle mého názoru je jen jistým výrazem či projevem dobové identity města, resp. současného vnímání identity města Liberce. Proto zde měla autorka spíše zůstat na úrovni obecné definice základních pojmů, konkrétní vizuální identita měla být podle mého názoru vřazena na jiné místo práce.

Přesto v této pasáži autorka vyslovuje důležitou výchozí tezi, že „*...vnímání města v průběhu 19. a 20. století a v současné době je možné posuzovat na urbanismu*“ (s. 16). Tím si vytváří poměrně příznivé platformu pro další uvažování o proměnách a současném obsahu identity města. Naznačuje správně, že v průběhu sledovaného období se v lokalitě prosadily určité dobové slohy, které odrážejí nejen vlastní účel staveb, ale i např. nacionální kontext, za kterého vznikaly. Na základě toho definuje, že každé dílčí historické období v dějinách místa vytvořilo určitý typ zástavby, který určitým způsobem uspokojoval aktuální potřeby, ale vypořádával s již existujícími stavebními objekty.

Z pracovních důvodů dále definuje několik etap vývoje města – 19. století, léta na přelomu 19. a 20. století a během 1. světové války, meziválečné období a dobu nacistické okupace, poté poválečné období charakteristické především nástupem a rozvojem socialismu, včetně nastupující normalizace, a konečně dobu nedávnou – po listopadu 1989.

Druhá kapitola je již věnována konkrétnímu vývoji Liberce v období, které autorka nazývá „*příchodem průmyslové revoluce, resp. zrodem moderní společnosti*“ (str. 19 sq.)

V rámci poměrně standardního popisu zejména textilní industrializace města, zpracovaného zejména na bázi odborné literatury posledních cca dvaceti let (s výjimkou práce Technika a Rudy z r. 1960), sleduje autorka intenzivní stavební rozvoj především industriální výstavby, ale i bytové výstavby a posléze i projevy prosazující se koncepce zahradního města. Vedle toho zdůrazňuje především národnostní poměry v Liberci té doby jako jeden z rozhodujících prvků, které spoluvytvářely identitu města té doby.

Zdroji, na kterých autorka staví, jsou jí především Nerudův fejeton z roku 1865, publikace vydaná u příležitosti otevření Národního domu České Besedy v Liberci v r. 1905, v menší míře pak jistý oběžník z r. 1909 a v neposlední řadě i vzpomínky soustředěné díky projektu *Živá paměť Liberec-Reichenberg*.

Na jedné straně by bylo možné zde ocenit různorodost pramenů, se kterými autorka pracuje. Na straně druhé je nutné konstatovat, že ani v minimální míře nenaznačila rozdíly ve vypovídací hodnotě těchto zdrojů, což je důsledek toho, že nebyla provedena alespoň základní kritika těchto pramenů. Proto se zde vedle sebe v podstatě bez rozlišení (a bez hodnocení) nacházejí autentické dobové prameny téměř „úřední“ povahy, jistě velmi zajímavé, ale subjektivní vyjádření osobní emoce významné umělecké literární osobnosti, která navíc svůj text formuluje na základě pravděpodobně pouze krátkodobé zkušenosti „návštěvníka“ města, a konečně vzpomínky pamětníků, které zejména díky velkému časovému odstupu nutně podléhají jistému zkreslení, „obroušení hran“, „vzpomínkovému optimismu“, možná až jisté nekritické idyličnosti. Markantní je to např. na vzpomínce (?) pamětníka Rudolfa Pilaře na dobu před jedním a půl stoletím publikované na str. 40 a násl.

Samozřejmě, že bylo možné všechny tyto zdroje (a nejen je!) použít, ale k jejich použití bylo třeba přistupovat diferencovaně. To se domnívám, že se autorce ne zcela podařilo.

Velký důraz klade autorka na národnostní spory v Liberci ve druhé polovině 19. a v prvních desetiletích 20. století. Příkládá jim velký význam a snaží se naznačit jejich dopady do výstavby a urbanismu města, které se projevují i v dobové identitě města. Aby však mohl být tento vliv objektivněji vyhodnocován, vyžadovalo by to pravděpodobně podrobný stavebně historický, umělecký či architektonický pohled na proměny urbanismu města v tomto období jako výrazu jisté části dobové identity města. To je již ale asi zřejmě výrazně za hranicemi možností předložené práce.

Obdobné připomínky by bylo lze vyslovit i k dalším částem práce.

Nevyužity bohužel zůstaly např. „exemplární“ příklady, na kterých bylo možné pokusit se definovat proměny funkcí určitých stavebních objektů či urbanistických celků – např. proměna tzv. České besedy na sídlo Hitlerjugend, či „opačný“ proces přechodu vlastnictví horského hotelu na Ještědu z německého „Horského spolku“ do vlastnictví a užívání Klubu českých turistů.

Autorka naopak správně konstatuje, že odsunem německého obyvatelstva v r. 1945 došlo v Liberci k radikální diskontinuitě vývoje, kdy původní obyvatelstvo bylo vyhnáno a nahrazeno obyvateli novými, kteří „...necítili potřebu navazovat na specifickou německou kulturu, a tak byla přetržena kontinuita nejen mentální, ale i urbanistická...“ (s. 56). Přesto bylo nově příchozí obyvatelstvo nuceno část předchozí identity nějakým způsobem recipovat, část postupně vytvořit a definovat nově.

Takovými příspěvky k nové identitě města ve druhé polovině 20. století jsou podle autorky televizní vysílač a horský hotel Ještěd arch. Karla Hubáčka (s. 62), oceněný v r. 1969 Perretovou cenou, a druhým symbolem města byl údajně obchodní dům jako jedna „z prvních strukturalistických staveb v Evropě...“, který se „...dostal i do učebnic architektury“ (str. 63).

První je (do)dnes symbolem současného Liberce a má určující vliv i na současnou vizuální identitu města. Druhý, ačkoli se stal „...místem setkávání, ...snad nejdůležitějším srazištěm...“ (s. 63)

a „...synonymem pro pokrok“ (s. 81), byl – přes četné vnější i vnitřní protesty - již odstraněn a tato demolice „...nese hořkou stopu nejen v myslích obyvatel Liberce.“ (s. 81)

Projevy současné identity města (spíše však aktuálního vnímání jeho atmosféry) se autorka pokouší vysledovat prostřednictvím tzv. pocitových map. Jejich vytvoření je založeno na geografickém zobrazení odpovědí obyvatel města na čtyři otázky týkající se vnímání města: chápání jeho centra, zanedbaných prostor, míst, na které jsou občané hrdí a kde se cítí dobře.

V práci přiložené kopie pocitových map jsou bohužel použitou velikostí téměř znehodnoceny, protože použité měřítko neumožňuje čtenáři práce vytvořit si přesnější představu.

Závěrem autorka hodnotí velmi stručně současné urbanistické prostředí města a konstatuje, že v Liberci je „nejasný střed města“, (s. 60) že „...nové obvykle nepřináší dotváření celku, ale naopak často /pouze – vložil ZZ/ bourání starého...nenavazuje na staré a jako celek působí nedokončeně a neharmonicky.....“ (str. 81).

Z toho odvozuje, že **roztříštěnost liberecké zástavby, jakkoli vzniklá v historickém procesu, se odráží i v roztříštěnosti liberecké identity.** (s. 34) /zvýraznil ZZ/

To jaksi mimoděk a z jiného hlediska potvrzuje i citované vyjádření radního a zastupitele města p. Ivana Langra, podle kterého „...Je dobře, že město konečně bude mít jednotný vizuální styl, protože bez něj byly podoba našich propagačních materiálů **rozbitá** (zvýraznil ZZ).....“ (s. 14)

S jistou ironií by bylo možné konstatovat, že konstatovaná roztříštěnost a chaotičnost v uspořádání města Liberce se do jisté míry odrazila i v předložené práci. Projevuje se to např. v různorodém způsobu citací, dílčích odchylkách od pravidel prvopisu a interpunkce, řazení textu (např. opakování některých pasáží) apod.

Celkově je možné konstatovat, že práce přináší mnoho dílčích (! – zvýraznil ZZ) zajímavých postřehů, nicméně text působí poněkud hektickým, místy až neuspořádaným dojmem. Např. z popisu poměrů ve 20. a 30. letech 20. století přechází přímo do komentování památkářských stanovisek doby současné (str. 47), na osudy židovské synagogy a její vypálení za tzv. křišťálové noci v listopadu 1938 navazuje bezprostředně popis vzniku myšlenky a její realizace ve formě nové knihovny v době současné. Přitom i zde by bylo možné pokusit se definovat, jaký význam měla původní židovská synagoga pro dobovou identitu města před 2. světovou válku, jaký po jejím vypálení a jaký genius loci místa a její odkaz dal vzniknout Nové synagoze jako součásti moderní krajské vědecké knihovny a konečně jaké je její místo v současné identitě města. Právě zde se mohla autorka pokusit hledat ony historické kořeny současné identity města, případně onen „kauzální nexus“ dvakrát zmiňovaný v zadání práce, který však v předložené práci zůstal pouze naznačen.

Jakkoli je možné pozitivně hodnotit sumu jednotlivých dílčích poznatků, je nutné konstatovat, že práci zcela chybí závěr, který by provedl jistou sumarizaci a formuloval nějaká obecnější zjištění.

Pozitivně hodnotím čtivý styl a zejména autorčinu odvahu, zaujetí a snahu o uchopení široce pojatého tématu, stojícího na pokraji historie, dějin architektury a urbanismu, sociologie, antropologie a mnoha dalších oborů. Navíc se jedná o téma, které právě v současné době nabývá značného významu a někdy i neradostných rozměrů a důsledků.

Přes naznačené připomínky, které jdou především na vrub nezkušenosti autorky, **práci doporučuji k obhajobě.**

Navrhuji hodnocení:

V Hradci Králové dne 28. května 2018
PhDr. Zdeněk Zahradník, vedoucí práce